

Na začetku poletja 2020 se veliko govori o tem, kam bo šel kdo v teh koronavirusnih časih na dopust. Za plačilo turistične nastanitve smo dobili vavčerje, kultura pa je pri nas tako poceni, da si jo lahko plačamo sami. Predlog tega uvodnika je ta: da si, kjerkoli že bomo, ogledamo najbližji lokalni muzej ali muzejsko zbirko in ob tem preberemo še kakšno zgodovinsko knjigo ...

Oživljena zgodovina, v muzejih in v knjigah

MIHA NAGLIČ

Za iztočnico tega uvodnika naj posluži odlomek iz knjige *Za našo stvar*, ki jo je izdalo Muzejsko društvo Škofja Loka ob svoji osemdesetletnici (1938–2017). Društvo je ustanovil loški Proforski ceh, intelektualna elita tedanje Škofje Loke. »Loški profesorji so predstavljali akademijo v pravem pomenu besede: skupnost učenjakov, povezanih v ljubezni do domače grude, ki jih je družilo iskreno prijateljstvo in spoštovanje. Predvsem pa jim je bilo skupno delo 'za našo stvar'; negovali so ga, kljub temu da jih je življenjska pot že pred vojno odnesla na različne konce Slovenije in Jugoslavije, po vojni pa nekatere primorala v emigracijo ali odrinjenost v domačem okolju. Starejši člani društva se spominjajo, kako je dr. Pavle Blaznik na srečanjih in v pisnih tovarišem rad omenjal, da vsi delajo 'za našo stvar' in besedna zveza je postala nekakšen slogan Muzejskega društva Škofja Loka, gotovo pa že od vsega začetka izraža tudi duha Proforskega ceha. Zato smo jo izbrali za naslov pričujoče publikacije. V njej smo članom društva pa tudi širši loški in slovenski javnosti ob 80-letnici želeli v kratkih podobah približati osebne zgodbe članov Proforskega ceha, zajeti nekaj vzdušja, ki ga prinaša Kronika sestankov loških profesorjev, in v zgodbo o tem edinstvenem loškem intelektualnem krogu vplesti nekaj manj znanih podatkov o začetkih delovanja društva do druge svetovne vojne.« Tako bremo v zborniku *Za našo stvar*,

Prvo srečanje loškega proforskega ceha na vrtu gostilne pri Balantu (zdaj je na tem mestu avtobusna postaja) leta 1930. Opis fotografije je v besedilu. / Vir: Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Škofji Loki

na strani 19. Mnogi smo za loški Proforski ceh že slišali, tu pa je res dobro opisan. Na straneh 20–21 je tudi fotografija prvega srečanja teh mož leta 1930 na vrtu gostilne pri Balantu, kjer je zdaj loška avtobusna postaja. Na sliki so: Ivan Dolenc (1884–1971), Pavle Blaznik (1903–1984), Tine Debeljak (1903–1989), France Planina (1901–1992), Jakob Šolar (1896–1986), France Koblar (1889–1975), Lovro Sušnik (1887–1964), France Košir (1906–1939), Ivan Molinaro (1903–1988) in Martin Gorjanec (1882–1955). Od te ustanovne enajsterice na sliki manjka samo Maks Miklavčič (1900–1971), sicer pa ima vsak od njih v knjigi svojo zgodbo. Ta enajsterica je spodbudila raziskovalno in zbirateljsko vneto, iz katere je leta 1939 nastal Loški muzej, izšlo je že 66 letnikov Loških razgledov in še cela vrsta drugih publikacij, rezultat pa je dejstvo,

da je nekdanje loško gospodarstvo domoznansko najbolje obdelan del Slovenije.

V teh Snovanjih poudarjamo zgodbi dveh muzejskih društev oziroma dejstvo, da sta obe ustanovili muzej. Loško društvo je že leta 1939 ustanovilo Loški muzej. Isto društvo je ustanovilo tudi svoja »pododborja« v Železnikih (1965) in Žireh (1970) in iz obeh sta kmalu nastali muzejski zbirki, ki sta danes že prava muzeja, le da žirovski še vedno deluje na društveni pogon, brez vsaj enega delavca, ki bi bil v muzeju zaposlen. O teh rečeh se pogovarjamo v intervjujih z zdaj že nekdanjima, a dolgoletnima predsednikoma loškega in žirovskega društva. Prvi je mag. Aleksander Igljčar, ki je to nalogo opravljal 12 let, drugi pa sem podpisani, ki sem bil na tem »položaju« kar 24 let. (Ker me dolgo nihče ni hotel zamenjati.) In tu naj ponovim vabilo, zapisano nad naslovom:

da poleti obiščemo katerega od muzejev, zlasti gorenjskih in slovenskih. Druga priložnost za ljubitelje zgodovine in domoznanstva pa je branje tovrstnih knjig. V teh Snovanjih predstavljamo dve novi in kapitalni knjigi, ki prav zdaj vzbujata veliko pozornost. Zgodovinar in novinar dr. Jože Možina je avtor knjige z naslovom *Slovenski razkol in podnaslovom Okupacija, revolucija in začetki protirevolucionarnega upora*. V knjigi skuša prikazati in rehabilitirati medvojno držo in ravnanje protirevolucionarnega tabora. Zgodovinar dr. Jože Pirjevec pa je avtor monografije *Partizani*. V njej podaja doslej najbolj celovit prikaz slovenskega in jugoslovanskega partizanstva, oprtega na množstvo novih dokumentov iz evropskih arhivov. Tudi Pirjevec skuša no novo afirmirati v vojni zmagovito partizansko stran. Na teh straneh nam ne gre za to, da bi »navijali« za

eno ali drugo stran, ampak predvsem zato, da vas povabimo k branju obeh knjig, po katerem si lahko sodbo ustvarite sami.

Bi lahko ti dve knjigi prispevali tudi k naši spravi? Prav zdaj mineva dvajset let od prvega pravega poskusa v Kočevskem rogu 8. julija 1990. Gledam fotografijo, na kateri si podajata roki prvaka slovenske države in Cerkve, predsednik Milan Kučan in Alojzij Šuštar. Takrat smo temu dejanju mnogi verjeli, a se je pokazalo, da je razkol med nami prevelik, da bi ga premagali na ta način. Kako pa ga bomo, če sploh? Nedavno sta nekaj podobnega na istem kraju poskušala dva od naših sedanjih predsednikov, Borut Pahor in Janez Janša. Lepo, a je vprašanje, kdo še verjame v ta politični ritual? Naš namen je, kot rečeno, skromnejši: vabimo k branju, po katerem bi morda prišli vsaj do resnice o tedanjih dejanjih ...

Loška proforska enajsterica je spodbudila raziskovalno in zbirateljsko vneto, iz katere je leta 1939 nastal Loški muzej, izšlo je že 66 letnikov Loških razgledov in še cela vrsta drugih publikacij, rezultat pa je dejstvo, da je nekdanje loško gospodarstvo domoznansko najbolje obdelani del Slovenije.